ئابوری نیشتمانی یان بودجەی عێراق.. بەشی یەکەم.. سامانی وەستا بەکر

بەپێچەوانەی هەموو ئەوانەی کە پێیان وایە واباشترە ڕێکەوتن لەگەڵ ناوەند بکرێ و بەشە بودجەی هەرێمی کوردستان لە “باغی داد” بەغاوە بێت و لە بەرامبەرا هەرێم ئەو بەشە نەوتەی لێ داوائەکرێ ڕادەستی کۆمپانیای سۆمۆی ئێراقی بکات، بەندە پێچەوانەکەیم بەگونجاوتر ئەبینم و پێموایە نەئەبوو هەرێم هەر لەسەرەتاوە دەست بە نەوت دەرهێنان بەرێ لەکاتێکا دراسەی بابەتەکە نەکرابوو نەیانئەزانی بەرەو کام تونێل ئەچن، بەڵام ئێستا کار لەکار ترازاوە، گونجاوترە کە هەرێم پشت بەخۆی ببەستێ، کۆمپانیا حیزبییەکان دەماودەست هەڵوەشێنێنەوە و کەی داهاتی ناوخۆ بچێتە گیرفانی حکومەتەوە نەک حیزب، وە هیچ بڕە پارەیەک لە ناوەند وەرنەگرێ، کورد دەمێکە ووتوویەتی “گۆشت لاڕانی خۆت بخۆ لەمنەتی قەساب باشترە”، بە ئەم بابەتە زۆر گرنگە سەرەتا چاوێکی خێرا بە دروست بوونی ئێراق و پێکهاتەکانیا بخشێنین.

هەر لەسەرەتای دروست بوونییەوە ئێراق بەزۆر پێکەوە لکێنراوە لە هەرسێ ویلایەتی بەغا و بەسرە و موسڵ.
هیچ یەکێک لە پێکهاتەکانی عێراق ئینتمایان بە خودی عێراق نیە ، ئینتماکان زیاتر بۆ مەزهەب و ئیتنیک و نەتەوەو خاک و شوێن و وڵاتی جیاوازە لە دەرەوەی ئێراق، بەڵام لەژێرناوی ئێراقا هەمووی ئەیەوێ ئەوەیتر بچەوسێنێتەوە و تۆڵەی کۆنە کین و دووبەرەکی لە مێژینەی خۆی بەناوی ئێراقپارێزییەوە بکاتەوە.

سونە:
سەرەتا سونەکان بەهاوکاری ئنگلیز، لەهەوڵی دروستکردنی ئێراقێکا بوون کە سونەگەر و عەرەبی بێت تا ڕوخانی پاشایەتی لە ١٤ی تەموزی ١٩٥٨، لەهەوڵی دروستکردنی وڵاتێکا بوون کە جۆرێک لە مەدەنیەتی پێوەدیاربوو.
پاشان لە ساڵی١٩٦٣وە تا ساڵی ٢٠٠٣ بەسیاسەتی ئاگرو ئاسن وڵاتیان بردووە بەڕێوەو تەنانەت سەیان لە ئەنفال و کیمیابارانیش نەکردۆتەوانە.
لەبەر ئەوەی کە زۆربەی کورد سونەن بۆیە ئێمان تەنها شەڕی

کوردبوونیان لەگەڵ ئەکردی نەیان ئەتوانی لەژێر هیچ ناو و پاساوێکی ئاینیا کورد بچەوسێننەوانە، هەر لەبەر ئەوەش بوو راگوازتنی کورد لەسەر خاکی خۆی لای ئەوان لەژێر ناوی “ئەنفال”ل کراو هەرواش ناسرا بەڵام ناوە نهێنیەکەی نەو دەمی سوننەکان “التعریب” بە عەرەب کردنی ناوچە کوردییەکانن بوو لەڕێی هاوردەکردنی عەرەبە دەوار نشین و توندڕەوکانەوە، بەڵام ئەو نهێنییەی دەی سوننەکان لای کورد ئاشکرا بوو.
هەر ئەم سیاسەتەی سوننەکان بوو کە بەتەواوەتی کورد و شیعەیان لەخۆیان دوورخستەوە و کارێکیان کرد کە تاکی شیعە وە کورد بەتایبەتی هیچ وەلا و ئینتمایەکی بۆ ئەو شوێنە نەمێنێ کە ناوی ئەراقە.

شیعە:
شیعەکان بەهاوکاری ئێران لەدوای ڕووخانی ویلایەتی سوننەکان لەساڵی ٢٠٠٣وە لەهەوڵی ئەراقێکی مەرجەعگەرایی شیعە مەزهەب دروستکردنان.
لەساڵی ٢٠٠٣ ئەمەریکییەکان هەر ئەراقە کە نەکەیان بەناوی ئەراقێکی نوێ بە هەمووان دروستکردەوە کەلە ڕاستیا هەر هەمان ناو و ناوەرۆکی هەیە، کە ئەمە باشترین هەلێک بوو بۆ شیعەکان کە بە جاری یەکەم ببن بەخودان و دەسەڵاتداری یەکەمی ئەراق و چێژی خاوەندارێتی و دەسەڵات بکەن.
لەبری ئەوەی شیعەکان بەدەرس وەرگرتن لە چەوسانەوەی ڕژێمەکانی پێشوو هەوڵی دروستکردنی وڵاتێکی خۆشگوزەران بۆ هەمووان بدەن، بەڵام بەپێچەوانەوە بە گۆی کۆنە کینە و تۆڵەکردنەوە ڕوویان لە دەسەڵات کرد و وڵاتیان ڕادەستی ئێران کرد، نەیاری دێرین و بکوژی ڕۆڵەی گەلانی ئەراق لە جەنگی هەشت ساڵەی ئەراق/ ئێران، کە ئەمەش باشترین بەڵگەیە کە زۆرینەی هەرە زۆری ئەراق کە شیعەن هیچ ئینتمایەکیان بۆ ئەراق نیە، بەڵکو ئەوەنە ئەراقیان پێویستە تا لەخزمەتی مەزهەبا بێت.
بەهۆی هەبوونی دەستورێکەوە کە کورد خۆی دەستی لە نوسینەکەیا هەیە ماف بەهەر عێراقییەکێک ئەیا لەهەر شوێن و ناوچەیەکی ئەو وڵاتەیا نیشتەجێ بێت، بۆیە شیعەکان سودێکی زۆر لەو بڕگە دەستوورییە وەرەگرن، ئەمان ڕوو لەهەر شوێنێکی کورد نشین بکەن بۆ “التعرتب” بەعەرەب کردنی ناوچە کوردییەکان لەڕێگەی بە شیعە کردنی ناوچەکەوە ئەە کارە ئەکەن، ناشتوانرێ زۆر گلەییان لێبکەیت چونکە ئەو کارە هەم دەستورییە، هەم هیچ لایەنێکیش لەترسی ئێران و هێزی زۆری ئێستای شیئەکان ناوێرن ڕووبەڕوویان ببنەوە، لەوەشگەڕێی زۆرینەی کورد موسوڵمانە وە کوردیش وا ڕاهاتووە کە خاک و ئاو و میلەت و نیشتمان

بکاتە قوربانی ئاینی ئیسلام بە پێچەوانەی هەموو نەتەوە موسوڵمانەکانیتری جیهان!

کورد:

بەدرێژای مێژووی دروستبوونی ئێراق، هەمیشە کورد ژێردەستە و چەوساوە و سوتەمەنی شەڕی ئەو دوو لایەنە مەزهەبگەرایا بووە، ئەمە جگە لە ڕقی نەتەوەیی.
دەستەبژێری سیاسی و بەڕێوەبەرانی ئێراق چ سونەبن یان شیعە بەجگە لەوەی ئەو دوو مەزهەبە کینەی شەڕێکی کۆنی مێژووی نێوانیان تائەمڕۆش بەڕەسەی هەیە و لەسەر هەموو شتێ ناکۆکن، ئەفسوس تەنها لەسەر پرسی خودمختاری و سەربەخۆی کورد نەبێ کۆک و هاوپەیمانن.
لەڕاستیا بنەمای فیکرو ستیراتیژی سونە و شیعەش هەر هەمان ئایدۆلۆژییەکانی ئێراقی کۆنە، بەڵام ئەوە خودی کێشەی بەردەم کورد نییە، بەڵکو کێشەی گەورەی بەردەم کورد هەر خودی دەسەڵاتدار و بڕیاربەدەستی کورد خۆیەتی، کە ئەوانیش تا ئەم ساتەش هەر دیلی بیری "ئۆتۆنۆم-فیدراڵە"ی و یەکپارچەی خاکی ئێراقن، هەر ئەوەش وایکرد بەشداریان لە نوسینەوەی دەستور و دامەزرانەوەی ئێراقی نوێیا تەنها بیر لە پارەو پۆست وبەرژەوەندی کەسی و بنەماڵەکانیانا بێ، چونکوم پەروەردەی ئەوان هەر هەمان پەروەردەی ئێراقە کۆنەکەیە کە سونەو شیعەش هەڵگرین.

ئەمریکا:

دروستکردنەوەی ئێراق لەلایەن ئەمریکاوە لە ساڵی ٢٠٠٣ و نوسینەوەی دەستور لە ساڵی ٢٠٠٥ لە پێناو دروستکردنی وڵاتێکی هاوسەنگ ویەکسان و فیدراڵا نەبوو، کە کۆی پێکهاتە جیاوازەکان تیایا یەکسانبن لە ماف و داهات و دەسەڵاتا، بەڵکو لە پێناو پاراستنی پارسەنگی دەسەڵاتی خودی ئەمریکا لە ناوچەکە و ستراتیژی هاوسەنگی هێز بوو بەرامبەر نەیارەکانی.
کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و ئەمریکا بەتایبەتی پێداگربوون لەسەر مانەوەی جێوستراتیژییە کۆنەکەی دروست بوونی ئێراق و مانەوەی بەیەکگرتووی، ئەویش بەپاراستنی هاوسەنگی هێز لە ڕۆژهەڵاتی ناوین و کەنداوی عەرەب-فارس بەرامبەر بە ئێران و شوێن پێ چۆڵنەکردن بۆ ڕوسیا.

ئەم کارە بۆ ئەمریکا هێندە ئاستەنگ نەبوو چونکە هەر زوو درکیان بەوە کرد بوو کە سەرکردەکانی کورد تەنها بیریان لای پارە و پۆست وبەهێزکردنی حیزبەکانیانە وەک ئەوەی پێل بریمەر لە کتێبەکەیا باسی لێوەئەکات کە هەر زوو بە پارە دەستەمۆیان کردن، چیتر

دروستکردنەوەی ئێراقە کۆنەکە گرفتی لەبەردەما نەما، چونکە بیرمان نەچێ ئەوە تەنها کورد بووە کە هەمیشە وای پشاناوە کە لە پێناوی سەربەخۆی کوردستانا خەبات ئەکات، بەڵام کاتێک کاتی خۆی بوو کە کورد خەونە دێرینەکەی بکات بە ڕاستی، کەچی بەداخەوە بە هەموو لایەک ئاشکرا بوو کە خەونی سەرکردەی سیاسی کورد بە دەسەڵات و پارە بووە نەک سەربەخۆی.

کۆمەڵگەی ئێراق:
خۆی هەر خودی پێکهاتەی ئێراق وایە بەهۆی کەمی هۆشیاری و نابەڕێتی خەڵکەکەی لە بواری ڕامیاری و بەڕێوەبردن و ستراتیژی نەتەوەی و جیۆسیاسی کە هەمیشە سەرکردەی خێڵ و ئاینی و میلیشیا و بنەماڵە و مەزهەبی و عەشایەری زاڵن، کە ئەمەش هۆکاری بنچینەییە کە لەسەرەتای دروست بوونی ئەو وڵاتەوە تاکو ئەمڕۆ هیچ لەیەک تێگەشتن و یەکتر گیراکردنەکی ڕاستەقینەی یەکتر بوونی نەبووە.

کێشەی کورد:
بەداخەوە یەکێک لە کێشە گەورەکانی کورد هەمیشە ئەوە بووە کە بیری ستراتیژی درێژخایەن نەبووە و بە پێچەوانەوە هەمیشە بیرکردنەوە ڕۆژانەو کورتخایەن بووە، هەر ئەمەش وایکردووە کە ستراتیژی نەتەوەی و نیشتمانی ببێ بەکاڵا و بەقوربانی پارێزگاری لە دەسەڵاتی خێڵ و بنەماڵە و تاکە کەس و خۆدەوڵەمەنکردن و پێکەوەنانی سامان.
کورد لە ئێراقا ناتوانێ دڵنیابێ کە جارێکیتر جینۆساید و ئەنفال و هەڵەبجەیەکیتری لێناکرێ، بە نمونە لەدوای ڕووداوەکانی ١٦ی ئۆکتۆبەرەوە بینیمان چی لە کوردانی دوزخورماتوو کرا، ماڵەکانیان سوتێنران، خەڵکەکەیان ئاوارەکران، زەوی و سامانیان دەستی بەسەراگیرا، کەواتە هەمیشە کیمیای بارانکردن و جینوساید ئەگەرێکە لەبەردەم کوردا نەک مێژوویەکی ڕابردوو کە ئەکرێ لەهەر کاتێکا ڕووباتەوە.

بە بەرچاو ڕوونی من نامەوێ لەرێیا کورد وەک نەتەوەیەکی چەوساوەو بەتاوان بناسێنم و سونەو شیعەش بکەم بەدەندە نەخێر، خۆی هەرخودی دروست بوونی ئەو وڵاتە وایە چونکە لەسەربنەمای بەرژەوەندی دەرەکی دروستکراوە نەک بەرژەوەندی پێکهاتەکانی هەربۆیە هەمووی هەست بە چەوسانەوە و مافخوراوی ئەکا و بەدوای هەڵەکا ئەگەڕێن تۆڵەی کۆنە کین بکاتەوانە، خۆ ئەگەر حوکمڕانی کوردیش بەنمونە وەرگرین لە کەرکوک دواتر ناوچە دابڕێنراوەکانی تری کوردستان، ئەوە ئەو ڕاستیەمان بۆ ڕوونئەبێتەوە کە هیچ پێکهاتەیەک ماف بەوانیتر

□□وانبینـێ و ئەگەر بۆی ڕێکەوێ ئەوا بەزەبری ھێز وڵات بەڕێوە ئەبات نەک پاراستنی ماف و یەکسانی بوون و ھاوبەشی بەڕێوەبردن.

سامانی وەستا بەکر
۳۰-۳-۲۰۲۱ سوید-ستۆکھۆڵم